

Veselin Vukotić

Sarajevo, 12-13 oktobar 2001.

Slobodna trgovina - osnova buduće integracije u regionu Balkana

Pozdravljam inicijativu gospodina Vukobrata!

Korisno je da smo se sastali, obnovili kontakt. Obzirom na sastav ljudi koji su ovdje mislim da imamo snage da vršimo pritisak na vlade, direktno ili posredno, o potrebi veće ekonomske reintegracije prostora bivše SFRJ.

Ekonomska integracija po meni ne mora da podrazumijeva bilo kakvu političku integraciju. Samo traži mir! To je jedina pretpostavka!

Ja polazim od hipoteze da se u poslednjih 10 godina shvatilo da ekonomski razvoj bilo koje bivše republike je vrlo otežan ukoliko nema integracija u regionu.

Zapravo, bez obzira na razlike u veličini između pojedinih zemalja, radi se o malom tržištu, tržištu koje nema snagu da produkuje visoke stope razvoja u dužem roku!

Postoji još jedan momenat, manje ekonomske prirode. Zapravo, svi govore da hoćemo da budemo ili želimo da budemo članovi EU! Da li mi zaista možemo biti članovi EU, a ne saradivati sa prvim komšijom! Spremnost da se integracije naprave u regionu je test iskrenosti svake zemlje odnosno njene politike da se integriše i sa EU, da je realno sposobna da prihvati logiku integracije! Jednostavno, suviše smo geografski, istorijski, tradicionalno, etnički povezani da bi to ignorisali, a preferiramo da saradujemo sa Luksemburgom, Danskom, Irskom, Portugalom, Španijom! Pa oni nam neće vjerovati ako mi međusobno ne saradujemo!

Po mom mišljenju, naš fokus treba da bude trgovina. Odnosno kako omogućiti slobodnu trgovinu u regionu! Trgovinu bez barijera! Sve ostalo je izvedeno iz trgovine! I investicije, i ekonomske politike i dalja integracija. Trgovina, odnosno tržište motiviše, po mom mišljenju, najzdraviji i najprirodniji za integracije sloj ljudi! To su preduzetnici! Kao što svi znamo ta saradnja i trgovina nije prestajala ni u ratnim godinama. Lični interes ljudi je jedini garant poželjne i održive integracije!

Zašto ja smatram da je slobodna trgovina, trgovina bez barijera, ključni izvor ekonomskog rasta i razvoja zemalja u regionu!

Navešću primjer koji sam pozajmio od mog prijatelja Dejvida Kinga, direktora PriceWaterHouseCoopers-a za Crnu Goru.

Država Tenesi, odakle je on, ima otprilike istu teritoriju i broj stanovnika koliko ima i Crna Gora! Obije zemlje je Bog podario ljepotama! I tu prestaju sličnosti! Društveni proizvod u Crnoj Gori je oko 700 miliona dolara, u Tenesiju je 25 milijardi dolara! Zašto? Jedan od ključnih razloga je režim slobodne trgovine koji važi između država SAD!

Da li u slobodnoj trgovini možemo naci dio odgovora na pitanje o uzrocima ekonomskog razvoja SAD, Novog Zelanda, Azijskih tigrova,...

Zar bazična ideja današnje EU nije bila slobodna trgovina, free market; što je za mnoge prihvatljivije od kasnije politizacije te ideje!

Da bi se ovo ostvarilo potrebne su mnoge pretpostavke:

1. Da se vjeruje u tržište i snagu tržišta! Ne bih otvarao tu temu na skupu na kojem učestvuje 50 ekonomista, jer ne bi bilo kraja diskusijama. Ovo je region u kome se ne vjeruje tržištu! Niti političari, ali bogami ni ekonomisti! Ovo je region čija je mentalna matrica mnogo bliža državi i značaju države, državnoj regulaciji, državnoj kontroli, državnoj brizi! Da je tako pokazuje i raspad SFRJ, jer je svako želio državu!

Ovo je region naglašenog kolektivizma i potisnute individue, region u kojem je politika vlasnik naših života; region u kome se van politike, priznaje i poštuje bilo koji autoritet!

Da li smo spremni da prihvatimo minimalnu ulogu države u ekonomiji a politike u našem svakodnevnom životu? Bez toga nema slobodne trgovine! Bez toga nema spontanog poretka, u koji ja jedino vjerujem da je dugoročno održiva osnova razvoja.

Da li je moguća slobodna trgovina na prostoru koji umjesto jedne administracije (nekadašnje savezne) ima novih deset vlada, odnosno administracija? To su Makedonija, Kosovo, Srbija, Crna Gora, Jugoslavija, Bosna, Republika Srpska, Federacija, Hrvatska i Slovenija. Svaka od tih administracija ima u prosjeku 15 ljudi. Sada, umjesto 15 ljudi imamo 200! Da ne ulazim u političke koalicije koje su na vlasti, a to znači, da treba da usaglasimo najmanje 30 političkih partija, odnosno glavnih odbora! Ako sada idemo dalje i vidimo koji su anonimusi dobili životnu promociju kroz političke partije i to sučelite sa idejom slobodnog tržišta dobijate makar jedno malo upozorenje: sve što je najracionalnije ne mora da bude i najprihvatljivije!

Znači, ja našu ulogu vidim u potrebi promocije slobodnog tržišta i minimalne uloge države! U šumi administrativaca stradaju stvaraoci i preduzetnici! (Slovenija, Heritage, rang)

Ja ovim želim da ukažem na realne probleme koje ima naša ideja, a ne da od nje odustajemo!

2. Slobodna trgovina traži filozofiju otvorenog društva. Na praktičnom nivou to znači, između ostalog:
 - a. **Zaštitu svojinskih prava i zaštitu ugovora!** Kako to da se organizuje između država i na nivou regiona! To je suštinska odrednica slobodne trgovine! Bez toga nema tržišta. Znaite što me pitaju prijatelji iz Beograda: «Što će biti sa našim vikendicama u Budvi? Hoćete li ih uzeti kad budete samostalni?» »Pa mi smo već samostalni a ona je još uvijek tvoja!«
 - b. **Jezik!** Ja mislim da je važno da se uvede reciprocitet npr. učenja slovenačkog kod nas i srpskog u Sloveniji! Učenje albanskog takođe!
 - c. **Vizni režim!** Da li neko očekuje da će biti slobodne trgovine kada nam za vađenje hrvatske vize trebaju najmanje tri dana! Uz to, traži mi čitavu stranicu u pasošu i daju vizu na 7 dana?
 - d. **Tržište kapitala!** Kako integrisati sistem trgovine akcijama na svim berzama u bivšoj SFRJ? Ja mislim da je ovaj aspekt trgovine kapitalom važan i da se savladaju mentalne barijere. Npr. u Crnoj Gori mi prigovaraju: »Pa nas će Slovenci kupiti!« »Neka kupe!«
 - e. **Tržište znanja!** Kako da se obezbijedi npr. nostrifikacija diploma! Da budemo kompatibilni u školama, fakultetskim diplomama, doktorskim studijama i sl.
 - f. **Tržište institucija.** Slobodna trgovina ne traži harmonizaciju sistema i harmonizaciju institucija! Po mom mišljenju bila bi to velika greška da se insistira na unifikaciji naših rešenja. Uvedimo konkurenciju institucija a ne njihovu harmoniju! Ja lično mislim da je to kancer EU!

Zašto ja ne mogu da koristim bosansko poslovno zakonodavstvo kao svoje ako mi kao preduzetniku više odgovara?

Ja sam naveo nekoliko elemenata, gdje ja ne očekujem neki brz progres!

Isto tako, ja nisam želio da ovim kažem da slobodna trgovina nije moguća i da od te ideje treba odustati!

Ja samo upozoravam da mi kao ekonomisti moramo dublje promisliti, ne biti na nivou pojavnosti i svakodnevne aktivnosti i kompromisa. To je zadatak praktičara; preduzetnika i političara! Kao što ste primijetili, ja nisam govorio o tržištu roba i usluga! To je uvijek, i uvijek će, ovako ili onako funkcionisati. Naveo sam ova tri tržišta, koja mi kao ekonomisti treba da promoviramo i da možda u sledećih deset godina stvaramo klimu za to!

Ja sam potencirao slobodnu trgovinu kao osnov kooperacije u svim ostalim oblastima! Trgovina je uvijek izraz prirodnog interesa ljudi koji saraduju! To je izraz slobode i dobrovoljnosti u akcijama ljudi!

Ja spadam u ljude koji vjeruju u praktičnu stranu Hajekove misli da je »Tržište mehanizam koji od neprijatelja pravi prijatelja«. Ja bih dodao »a prijateljima omogućava da to i ostanu«.